

Бізеєва Надія Олександрівна,

студентка 223-с групи, II курс, ННІ СПМО, спеціальність «Початкова освіта»

nadyushka.bizeeva@mail.ru

Науковий керівник:

Чорна Вікторія Володимирівна,

кандидат педагогічних наук, асистент кафедри початкової освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

chernajavika@rambler.ru

ФІЗІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СЛУХОВОГО СПРИЙМАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Анотація: У статті автором розглянено питання фізіологічних особливостей слухового сприймання дітей молодшого шкільного віку. Проаналізовано психолого-педагогічну літературу з проблематики (що дало змогу виявити відмінні фізіологічні риси слухового сприймання учнів школи I ступеня) та з'ясовано класифікацію не лише слухових (поділяються на фонематичну та слухову перцепцію), але й загальну класифікацію видів сприймання. Дослідниками зроблено висновки про значення слухового сприймання у період розвитку дитини.

Ключові слова: слухове сприймання; аналізатор; молодший школяр; фонематичний слух; музичний слух.

Актуальність та доцільність дослідження. Молодший шкільний вік – найбільш відповідальний період у житті людини. Саме у цьому віці починається цілеспрямоване навчання і виховання. Основним видом діяльності дитини стає навчальна діяльність, яка відіграє вирішальну роль у формуванні та розвитку всіх його психічних властивостей і якостей. У початкових класах закладається те, що буде розвиватися та зміцнюватися з віком. Тому вчити і виховувати молодшого школяра – дуже відповідальне завдання. В руках вчителя початкових класів фактично знаходиться доля дитини, і поводитися з нею потрібно дбайливо і обережно. Молодший школяр – маленька людина, але вже дуже складна, зі своїм внутрішнім світом, зі своїми індивідуально-психологічними особливостями.

Аналіз останніх публікацій. Зазначимо, що багато наукових робіт присвячено вивченню просторового та кольорового зорового сприймання молодших школярів, його фізіологічних механізмів (І. Волобуєва, О. Чернюшок та ін.); а також дослідженню історико-педагогічних аспектів сенсорного виховання дошкільників (О. Бетехтіна та ін.).

У цей же час учені звертаються до аналізу педагогічної спадщини з питань перцептивного розвитку молодших школярів, обґрунтовують зміст, прийоми, методи та форми сенсорного виховання в початковій школі І. Барбашова, М. Богданович, М. Вашуленко, І. Дичківська, Б. Жебровський, О. Лобова, Л. Любарська, Л. Масол, Л. Ніколенко, Т. Поніманська, О. Савченко, В. Тименко та ін.

Роботи деяких авторів присвячені фізіологічним механізмам процесу сприймання – Р. Павелківа, О. Сергєєнка, Я. Крушельницької та ін.

Формулювання цілей статті. Метою статті є з'ясування фізіологічних основ слухового сприймання дітей молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ще древні греки розрізняли п'ять видів сприймання: зорове, слухове, дотикове, нюхове та смакове. Сучасна наука звертає увагу на перцептивний розвиток дитини молодшого шкільного віку. Наприклад, О. Лурія пропонує класифікувати відчуття за двома основними принципами – систематичному і генетичному [4].

За розміщенням рецепторів на поверхні тіла або всередині організму розрізняють такі види відчуттів:

- 1) екстероцептивні;
- 2) інтероцептивні;
- 3) пропріоцептивні.

Екстероцептивні відчуття забезпечують одержання сигналів із зовнішнього світу і створюють підґрунтя для нашої свідомості. До них належать зорові, слухові, нюхові, смакові, дотикові, термічні та больові.

Інтероцептивні відчуття характеризують стан внутрішніх процесів організму, доводять до мозку подразнення від стінок шлунка і кишечника, серця і кровоносної системи та інших внутрішніх органів. Це найбільш елементарна група відчуттів. Вони належать до числа найменш усвідомлюваних і найбільш дифузних форм сприймання і завжди тісно пов'язані з емоційними станами.

Пропріоцептивні відчуття забезпечують сигнали про положення тіла в просторі та складають підґрунтя рухів дитини, відіграючи важливу роль в їх регуляції. Периферійні рецептори пропріоцептивної чутливості знаходяться у м'язах і суглобах і мають форму особливих нервових тілець, так званих „тілець Паччіні”. Збудження, що виникають у цих тільцях, відображають відчуття, які відбуваються при розтягуванні м'язів і зміні положення суглобів. Ця група відчуттів включає специфічний вид чутливості, який називається відчуттям рівноваги, або статичним відчуттям, їхні периферійні рецептори розміщені в каналах внутрішнього вуха. До пропріоцептивних належать кінестетичні та статичні відчуття [1, с. 287].

Одним із ключових понять при вивченні фізіологічного механізму сприймання є поняття «аналізатор». Розглянемо його детальніше.

Аналізатор – це орган чуттів, система чутливих нервових утворень, що сприймають подразнення, які діють на людину. Розрізняють зоровий, слуховий, смаковий, нюховий, шкірний та інші аналізатори [1].

Аналізатори здійснюють процеси сприймання та обробки інформації. Будь-який аналізатор складається з трьох основних ланок:

- рецепторів (периферійна сприймаюча ланка);
- нервових шляхів (провідникова ланка);
- мозкових центрів (центральна обробна ланка).

Кожна ділянка тіла містить декілька видів рецепторів, завдяки чому у нас виникають не окремі відчуття, а їх цілісні комбінації. Таким чином, різні аналізатори працюють у тісній взаємодії один з одним.

Нервові шляхи від окремих аналізаторів направляються у визначені центри, розташовані у спинному і головному мозку. Вищі відділи аналізаторів розташовані в корі великих півкуль, причому кожен із них займає визначену зону. У лобовій, тім'яній і скроневій зонах кори виділяють особливі ділянки – асоціативні зони, що забезпечують встановлення тісної взаємодії між усіма аналізаторами і беруть участь у процесах сприймання образів [3].

Предметом нашого дослідження є фізіологічні особливості слухового сприймання, що, в свою чергу, поділяється на фонетичне та музичне.

За допомогою слуху дитина сприймає звуки. Органом слуху є вухо, що є системою послідовно пов'язаних між собою відділів: зовнішнє, середнє та внутрішнє.

Зовнішнє вухо складається з вушної раковини і слухового проходу, що з'єднує зовнішнє вухо із середнім. У середині слуховий прохід закінчується барабанною перетинкою, яка туго натягнута і здатна вібрувати від удару звукової хвилі. Частота вібрації барабанної перетинки тим більша, чим вищий звук.

Середнє вухо є заповненою повітрям порожниною, що з'єднана з носоглоткою вузьким проходом – слуховою трубою. У середньому вусі розташовані три маленькі послідовно з'єднані між собою кісточки: молоточок, коваделко і стремінце. Молоточок, з'єднаний із барабанною перетинкою, передає її коливання спочатку на коваделко, а потім підсилені коливання передаються на стремінце. Середнє вухо відділене від внутрішнього пластинкою з двома вікнами, зтягнутими тонкими перетинками.

Внутрішнє вухо – це система лабіринту і звивистих каналів, заповнених рідиною. У лабіринті знаходяться два органи:

- орган слуху – завитка;
- орган рівноваги – вестибулярний апарат.

Колівання перетинки овального вікна передаються рідині, яка заповнює внутрішнє вухо. Вібруючи, рідина подразнює слухові рецептори, розташовані у завитці. У них виникають імпульси, що передаються по слуховому нерву до головного мозку. Таким чином, у середньому і внутрішньому вусі відбуваються послідовні процеси перетворення звукової хвилі на нервові імпульси.

У головному мозку відбувається аналіз сили, висоти і характеру звуку, його місцезнаходження у просторі. Здатність чути обома вухами має велике значення для визначення напрямку звуку [3].

Отже, слухові відчуття, відображаючи велику різноманітність звукових властивостей предметів і явищ, допомагають дитині орієнтуватися в навколишньому середовищі та регулювати свої дії. Вони викликаються звуками, які діють на слуховий аналізатор на відстані через коливання повітря або звукові хвилі. Тому слухові відчуття належать до дистантних відчуттів.

Чутливі закінчення слухового нерву розмішені у внутрішньому вусі. Зовнішнє вухо збирає звукові коливання і передає їх у внутрішнє вухо на завитку. Збудження нервових закінчень завитки відбувається за принципом резонансу: різні за довжиною і товщиною закінчення слухового нерву починають рухатися за певного числа коливань у секунду. До слухових відчуттів належать відчуття мови, музики та шуму.

За допомогою слухових відчуттів виокремлюють такі якості звука:

- сила (голосний – тихий);
- висота (високий – низький);
- тембр (своєрідність голосу або музичного інструмента);
- тривалість (час звучання);
- темпоритмічний візерунок звуків, що послідовно сприймаються.

Слухові відчуття мають велике значення і у сприйманні усної мови.

Фонематичний слух, або чутливість до звуків мови, формується у процесі оволодіння мовою і користування нею. Його розвиток впливає на безпомилковість письмової мови, особливо в початкових класах [2].

Натомість, музичний слух активно розвивається, перш за все, у процесі музичної діяльності. Слух діалектично пов'язаний із загальною музичністю, що виражається у високому ступені емоційної сприйнятливості музичних явищ, в силі і яскравості викликаних ними образних уявлень і переживань.

Зі слуховою чутливістю тісно пов'язана вібраційна чутливість. Вважається, що в організмі дитини не існує спеціальних рецепторів, призначених для відчуття вібрації, а відображати вібрації здатні всі органи та тканини людського організму [4].

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Беручи до уваги все вищезазначене, можемо стверджувати, що слухове сприймання відіграє важливу роль у житті дитини. Тому необхідно цілеспрямовано організовувати їх розвиток, слідкувати за змінами його функцій та у разі погіршення стану – потрібно визначити причину та корегувати процес формування слухового сприймання.

На нашу думку, наступним етапом у нашому дослідженні може стати з'ясування педагогічних умов удосконалення фонематичної та музичної перцепції дітей молодшого шкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бусел Великий тлумачний словник сучасної української мови / В. Бусел / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eslovník.com/>.
2. Винославська О. В. Психологія : навч. посіб. [для студ. вищих навч. закл.] / О. В. Винославська. – К. : ІНКООС, 2005. – 351 с.
3. Кучеренко М. Є. Біологія – універсальний довідник. Органи чуттів та сприймання / М. Є. Кучеренко / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://subject.com.ua/biology/universal/140.html>.
4. Поліщук О. В. Важливі питання у розвитку музичного слуху / О. В. Поліщук / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/zisko-vv-polischuk-ov-vazhlivi-pitannya-u-rozvitku-muzichnogo-sluhu/>.
5. Стець П. Й. Медицина / П. Й. Стець / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://knowledge.allbest.ru/medicine/3c0b65635a2ac78b5c53b89421216c27_0.html.

Бизеева Надежда Александровна,

студентка 223-с групи, II курс, НУИ СПІО, спеціальність «Начальное образование»

nadyushka.bizeeva@mail.ru

Научный руководитель:

Черная Виктория Владимировна,

кандидат педагогических наук, ассистент кафедры начального образования Мелитопольского государственного педагогического университета имени Богдана Хмельницкого chernajavika@rambler.ru

ФИЗИОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ СЛУХОВОГО ВОСПРИЯТИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Аннотация: В статье рассмотрены вопросы физиологических особенностей слухового восприятия детей младшего школьного возраста. Проанализирована психолого-педагогическая литература по проблематике (что и позволило определить характерные черты слухового восприятия учащихся школы I ступени) и определена классификация не только слуховых (делятся на фонематическую и музыкальную перцепцию), но и общую классификацию видов восприятия. Исследователями были сделаны выводы о значении слухового восприятия в период развития ребенка.

Ключевые слова: слуховое восприятие; анализатор; младший школьник; фонематический слух; музыкальный слух.

Nadiia O. Bizeeva

group 223-s, II course, SSI SPAE, speciality "Primary education"

nadyushka.bizeeva@mail.ru

Scientific adviser:

Viktoriia V. Chorna,

Ph.D. in Education, staff member of department of primary education, Melitopol State Pedagogical University named after Bohdan Khmelnytsky

chernajavika@rambler.ru

THE PHYSIOLOGICAL CHARACTERISTICS OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN'S AURAL PERCEPTION

Abstract: The authors discuss the physiological characteristics of primary school childrens' aural perception. It is analyzed the psychological and pedagogical research works on the problems (it make a possible to determine the characteristics of pupil's hearing in the school of I stage) and determine the classification of not only hear (divided into phonemic and musical perception), but also the general classification of perception. The researchers have made conclusions about the importance of auditory perception during the development of the child.

Keywords: aural perception; analyzer; pupils of primary school; phonemic perception; musical perception.